

ЕВОЛЮЦІЙНИЙ КРЕАЦІОНІЗМ ЯК МОДЕЛЬ ВЗАЄМОПОСІДНАННЯ ТА ВЗАЄМОДОПОВНЕННЯ НАУКИ ТА РЕЛІГІЇ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Проаналізовано наявні тлумачення концепції еволюційного креаціонізму як способу примирення науки та релігії, у цьому контексті проаналізовано наукові факти, які ставлять під сумнів істинність засад релігії як достовірного джерела інформації, розкрито значення еволюційного креаціонізму з урахуванням основоположних фізичних відмінностей між людською душею та людським тілом.

Ключові слова: еволюція, креаціонізм, релігія, наука, синтез, Бог.

Abstract

The paper analyzes the existing manner of interpreting the conception of theistic evolutionism as a way of combining the ideas of science and religion, in this context, is carried out an analysis of scientific facts, that question the truth of the foundations of religion as an actual source of information, the meaning of evolutionary creationism is revealed by taking into account the fundamental physical differences between the human soul and the human body.

Keywords: evolutionary creationism, religion, science, synthesis, God.

Вступ

Еволюційний креаціонізм (або ж теїстичний креаціонізм; далі ЕК) є одним з підходів, що обґрунтовують несупротивність наукових і релігійних (християнських) ідей шляхом зіставлення біблійного нарративу та сучасних наукових концепцій еволюції. Цей підхід виник на межі ХІХ - ХХ ст. у США. ЕК має широкую підтримку серед громадськості Європи й Америки, особливо віруючої її частини (варто відзначити, що різні конфесії мають різний відсоток прихильників ЕК), оскільки низка наукових відкриттів на перший погляд ставить під сумнів істинність релігії як найефективнішої та найморальнішої форми облаштування суспільства та визначення місця індивіда в ньому.

Наявні підходи до тлумачення поняття ЕК та побудова логіки порівняння наукових концепцій і фактів з релігійними оповідями потребують перегляду, оскільки вони не враховують основоположної відмінності між наукою та релігією: остання робить більший акцент на тому, як має поводитися людська душа. Душа, у свою чергу, не є простим тривимірним об'єктом, тому й підпорядковується іншим законам фізики, аніж ті, що визначають людське тіло, функціональні можливості якого обмежуються фізикою трьох вимірів. Людська душа і людське тіло поєднуються в людській істоті багатовимірною. А це зумовлює дискусійність питання синтезу наукових і релігійних ідей. Адже попередньо слід експериментальним та/або логічним шляхом встановити істинність того чи іншого твердження про якусь із багатовимірних складових людини.

Метою роботи є визначення засадничих рис ЕК на основі наявних тлумачень цього підходу, а також із використанням наукових фактів, які прийнято вважати такими, що суперечать біблійним нарративам.

Результати дослідження

Деякі науковці розмежовують поняття теїстичного еволюціонізму та ЕК [2]. На протиположний теїстичному креаціонізму, дослідники висувують ідею ЕК, який, не відкидаючи істинності творіння, усе ж вказує на те, що це творіння може розвиватися (еволюціонувати), таким чином реалізуючи закладений від початку потяг до кращого (до Бога) [1, с.50]. У рамках мого дослідження відмінності між цими концепціями буде відкинута через їхню штучність. Розмежування цих понять – інтелектуальна пастка: некоректно порівнювати фізично ефемерну мораль і фізичне тіло.

Під поняттям ЕК (теїстичного еволюціонізму) буде розумітися факт того, що людина як складна за багатовимірною істотою має здатність до розвитку, керуючись принципом доцільності, що відповідає викладеній в Книзі Буття оповіді про вигнання Адама і Єви з усіма їхніми нащадками на Землю доти, доки вони не здолають первородний гріх. Інакше кажучи, ЕК, у моєму розумінні, це спосіб синтезу духовних ідей релігії та тілесних ідей науки як спосіб краще зрозуміти, яким чином можна досягнути єдиної істинної мети людського існування – абсолютного щастя особистості і як психічно самостійної одиниці, і як автономної одиниці у складі суспільства, що відповідає загальному наративу Біблії.

Одним із дослідників питання ЕК був В. Джеймс, американський філософ та психолог ХІХ ст. Щодо питання існування Бога як «вищого розуму», він стверджував те, що «найвище благо полягає у поклонінні силі, яка перевершує нас». Основною мотивацією саме такого твердження було особисте переконання В. Джеймса в тому, що «поведінка, яка надихається вірою в божество, є корисною для суспільства» [3, с. 220]. Логічним чином звідси випливало питання постання релігії як способу об'єднання духовних спрямувань суспільства до Бога як вищої сили та його життєвих переживань, про що науковець зауважував: «сутність релігії полягає не у богословських міркуваннях, а в обіцянці багатшого та повноцінного життя, заснованій на впевненості у тому, що у моральних битвах ця невидима сила стоїть на твоїй стороні» [3, с. 221].

Розмірковуючи над тим, що саме, окрім суспільних поштовхів, змушує людину встановлювати зв'язки з релігією та інтегрувати певні її елементи у своє повсякдення, В. Джеймс наводить такий аргумент: «Тим, хто володіє вірою, доступні усі види енергії та витривалості, мужності та здатності справлятися з життєвим злом... З цієї причини релігія притисне безвір'я до стіни» [3, с. 222-223].

Як відомо, релігія торкається не лише нашого «мирського буття», а й питань того, що на нас очікує після смерті. У цьому контексті американський вчений доходив такої думки: «Що б не відбувалось на «тій стороні», цей «вищий світ», з яким ми відчуваємо себе пов'язаними у релігійному досвіді, на «цій стороні» є несвідомим продовженням нашого свідомого життя» [3, с. 222].

Тобто, В. Джеймс стверджував, що Бог існує у формі «вищої сили», здатної впливати на людські долі неочевидним, з першого погляду, чином. Американський філософ розглядав християнство як безальтернативну засаду успішного духовно-морального розвитку особистості та суспільства.

В. Джеймс, як науковець та мислитель, у своїх працях не міг оминати найголовніше для ЕК питання – синтезу наукових і релігійних ідей. З цього приводу він узагальнено зазначав: «Минули ті часи, коли науковою істиною вважалося, ніби небеса проголошують славу Господа» [3, с. 221].

Вичерпну аргументацію своєї позиції американський філософ навів у зверненні до гарвардської Християнської асоціації молоді, де зауважував, що «позбавити фізичне богослов'я Бога є тим актом повстання, без якого ми не досягнемо остаточних здорових відносин зі Всесвітом» [3, с. 221]. На очевидні у такому ключі припущення щодо необхідності заміни релігії наукою як підтверджуваною формою пізнання світу, В. Джеймс відповідав, що «Бог релігійного досвіду є не плодом інтелектуальних міркувань, насправді він є тим Богом, з яким ми укладаємо духовний союз або з яким ми започатковуємо гармонійні стосунки як істинну мету свого вічного життя» [3, с. 221].

Таким чином, В. Джеймс розглядав науку та релігію як непок'єднані форми пізнання світу, наголошував на тому, що одну з них не можна пізнати через іншу, оскільки в такому разі ми доходимо до суперечності між душею та розумом у тлумаченні одних і тих же понять, що робить синтез наукових та релігійних ідей неможливим.

Т. Де Шарден став першим, хто цілеспрямовано підійшов до питання синтезу науки та релігії. Біолог за освітою, він започаткував окремий напрям у філософії – теярдизм, який розглядає вічний світ як неординарну суміш релігії, містики та науки. Науковою опорою для аналізу Всесвіту він вважав фізику та астрономію.

Фундаментальним поняттям у теярдизмі є «тканина універсуму» – двоскладна структура з матерії та духу [3, с. 223-224]. За Т. де Шарденом, буття має внутрішню та зовнішню сторону, метою теярдизму є дослідження внутрішнього (духу) за істотами зовнішнього (матерії), яке має чітке фізичне відображення [3, с. 225]. Буття як процес у де Шардена є скінченим та детермінованим – все починається з матерії та закінчується духом. Цей процес має таку властивість, як еволюцію –

ускладнення матерії, що є фізичною передумовою для її сходження до стану духу. Вчений наголошував, що синтез будь-якої наукової ідеї має підпорядковуватися принципу еволюції – розвиток є незамінним фундаментом сходження до «вищого» [3, с. 226-227].

Отже, Т. де Шарден через низку нечітких понять розвиває таку думку, що ідеї науки та релігії взаємопов'язані через однаковість їхнього спрямування – до вищого (чи то до Бога, чи то до максимально можливого розвитку тіла й технологій), що робить їх сумісними. Синтез зазначених ідей, за де Шарденом, можливий через призму еволюції як мірила відповідності поточного стану до ідеалу (кінцевої мети).

Перш ніж вдатись до синтезу концепції ЕК на основі наведених вище міркувань та існуючих концепцій у виконанні інших дослідників, доцільно було б звернутися до особи, яка стала першопричиною модерного «конфлікту» між наукою та релігією – Чарльза Дарвіна та його наукових відкриттів.

Британський вчений, досліджуючи флору та фауну Південної Америки під час подорожі туди, дійшов висновку, що усі наявні види рослин та тварин так чи інакше є пов'язаними та мають здатність до еволюції анатомічної – ускладнення власної будови з метою досягнення певної корисної ознаки, існує міжвидова та внутрішньовидова конкуренція з метою одержання доступу до обмежених ресурсів та унеможливлення їхнього використання безпосередніми ворогами [3, с. 204-205]. Результати своїх досліджень Дарвін представив у книзі «Походження видів шляхом природнього добору, або збереження обраних рас у боротьбі за життя». Ця книга відразу потрапила під церковну заборону, оскільки, як вважалось, спростовувала панівну на той час доктрину обраності людського виду з-поміж інших видів тварин як Господнього творіння, тим паче, що Дарвін стверджував, що сучасна людина є непрямым нащадком неблагородного виду мавп.

У цьому контексті буде доцільно зауважити, що поняття душі, тіла й розуму часто або цілеспрямовано, або необачно ігнорується при аналізі суперечностей між церковною та дарвіністською теоріями походження людини, що призводить до необачних рішень в ухваленні рішення щодо правдивості науки та релігії як джерел інформації. Це і є та інтелектуальна пастка, у якій, рухаючись звичним чином, ми наштовхуємося на дилему чи то релігія – вигадка стародавніх народів, яка образно пояснювала засади функціонування навколишнього світу, і тепер право на це перехопила у неї більш точна наука, або ж ми відкидаємо дійсні наукові досягнення як такі, що суперечать нашим віруванням. Для встановлення чітких співвідношень між релігією та наукою ми маємо пам'ятати ключову різницю між ними і завдяки цьому вибудувувати інакший підхід, адже, у зворотньому випадку ми підтвердимо твердження В. Джеймса.

Подібна за змістом операція існує у математиці – кратні інтеграли можна обраховувати у декількох системах координат (декартових, сферичних, параметричних). Тобто, ми можемо змінити параметри обрахунків, не змінюючи самого процесу обчислення, унаслідок чого отримаємо такий результат, що буде рівним значенню, обрахованим із використанням іншої системи координат. Ідентичний до цього механізм має застосовуватися для встановлення співвідношень між тілом, розумом та душею. Подібну точку зору висловлював Т. де Шарден, ведучи мову про фізичну відмінність у будові тіла та душі, що не заважає їм поєднуватися багатовимірно на основі спільної мети.

Комплексність нашого завдання може бути подолана завдяки апроксимаційній ідентифікації. Інакше кажучи, ми маємо вишукувати подібності та використовувати їх як основу для проведення подальших досліджень. Відомим умовним прикладом цього, є динамічний емоційний стан людини, який має своє відображення як анатомічно (фізико-хімічні реакції всередині організму, які супроводжуються виділенням теплоти та зміни концентрації речовин), так і душевно (переживання з певного приводу, які не мають явного фізичного втілення) та розумово (діяльність ЦНС). Тобто, зміна в одній системі супроводжується зміною в інших двох, що, унаслідок проведення експериментів та сформування необхідної для достовірного синтезу бази даних, дозволить нам пояснити закономірності взаємопоєднання та взаємодоповнення душі, тіла й розуму – ключової мети ЕК.

Цей процес має відбуватися не лише з використанням суто наукових засобів, а й із використанням священних писань, оскільки вони і є частиною зазначеної бази знань, адже містять чимало корисної інформації про одну з досліджуваних складових – душу, та засади її функціонування. Безсумнівно, ми можемо відкинути це джерело інформації як науково неочевидне, проте сам факт включення описаної у ньому інформації до експериментальної бази знань спростить аналіз розмаїтих результатів досліджень та дозволить більш комплексно їх зрозуміти.

Зрештою, ЕК не пропонує вважати релігію наукою. Ідеться лише про підкреслення несупротивності поглядів: вчений-еволюціоніст цілком може вірити в оповідь з Книги буття, а віруючий християнин, зовсім не зобов'язаний твердити, що Землі лише 10 тис. років. Є способи показати, що, наприклад, символічне тлумачення Біблії (а чому воно, власне, має бути «фактологічним», прирівнюючи «день творіння» до 24 астрономічних годин?) цілком узгоджує науку і релігію через чітке розмежування предметів. Лише примітивне зіставлення робить науку й релігію несумісними.

Насамкінець слід зауважити, що успішний аналіз будь яких наукових відомостей на засадах ЕК можливий лише у розрізі того, як він стосується людини. Встановлений Дарвіном факт еволюції тіла людини від мавп не заперечує можливість того, що у це тіло Господом було вселено дух як наслідок гріхопадіння Адама і Єви, що, безсумнівно, мусило мати своє фізичне відображення.

Висновок

Отже, у роботі було описано ЕК як баланс відмінностей між предметом досліджень релігії (душі) і науки (тіла), що, у силу спільної мети об'єктів досліджень – абсолютного задоволення, дозволяє експериментальним та логічним чином встановлювати спільні риси між ними. Ключовою умовою успішності застосування ЕК є аналіз наукової інформації у розрізі того, як вона стосується людини безпосередньо.

У цьому контексті було розглянуто підходи В. Джеймса та Т. де Шардена до тлумачення поняття ЕК, а також розглянуто запропоновані Ч. Дарвіном факти про еволюційне походження людини, як такі, що суперечать Біблії. Встановлено, що підхід Т. де Шардена можливий у разі коректного встановлення співвідношень між рисами, що стосуються душі та тіла, інакше ми натрапляємо на несумісність цих понять (рис), про що зазначав В. Джеймс. Еволюція людини за Дарвіном логічним чином визнана такою, що не суперечить Біблії, оскільки об'єктом дослідження Дарвіна було людське тіло, а Біблії (релігії) – людська душа, яка мусить мати власне фізичне відображення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондарчук Я. Шість днів творення світу (синтез релігійних та наукових концепцій). Монографія. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. 152 с.
2. ДеВіт Д. Чому я відкидаю «теїстичний еволюціонізм»? URL: <https://creacenter.org/uk/news/chomu-ya-vidkidayu-tevistichnij-evolyucionizm>
3. Шашкова Л. Діалог науки і релігії в культурно-історичному контексті. Монографія. Київ : Грамота, 2008. 328 с.

Гончар Богдан Віталійович – студент групи БМІ-226, факультет інформаційних електронних систем, Вінницький національний технічний університет, e-mail: bogdgonchar@gmail.com

Науковий керівник – Чухрай Ельвіра Іванівна, старший викладач кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: elvica888@gmail.com

Bogdan Honchar – student of Faculty of Information Electronic Systems, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: bogdgonchar@gmail.com

Supervisor – Chukhrai Elvira I., senior lecturer of Philosophy and Humanitarian Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: elvica888@gmail.com